

PANKKIVUOSI 2021

Finanssiala ry:n Pankkivuosi 2021 -julkaisu on taloudellinen katsaus Suomen pankkimarkkinoihin ja siihen olennaisesti vaikuttaneisiin toimintaympäristön muutoksiin

Sisällysluettelo

1 Yleinen toimintaympäristön kehitys	2
1.1 Suomen talouden kehitys	3
1.2 Asuntomarkkinat.....	5
2 Viranomaisten toimenpiteet	7
2.1 EKP:n rahapolitiikka	7
2.2 Sääntely-ympäristön kehitys.....	8
2.3 Valvontaympäristön kehitys.....	10
2.4 Rahanpesun selvittelykeskus ja rahanpesuilmoitukset	12
3 Suomessa toimivat pankit	13
3.1.1 Yleiskatsaus – Suomen pankkisektorin vuosi 2021 ja keskeisimmät tunnusluvut	13
3.1.2 Suomen pankkisektorin erityispiirteet	16
3.1.3 Suurimmat pankit, henkilöstö ja konttorit	17
3.1.4 Luottolaitosten markkinaosuudet.....	18
3.1.5 Lopuksi	20

Johdanto

Finanssiala ry:n Pankkivuosi 2021 -julkaisu on katsaus Suomen pankkimarkkinoihin ja siihen olennaisesti vaikuttaneisiin toimintaympäristön muutoksiin. Julkaisu ilmestyy vuosittain keskittyen toimialalle ajankohtaisiin aiheisiin. Julkaisu jakautuu kahteen osaan: 1) toimintaympäristöä kuvaavaan kehitykseen sekä 2) pankkisektorin kehitykseen.

Julkaisun tavoitteita ovat tietämyksen lisääminen pankkisektorin toimintaan vaikuttavista tekijöistä sekä pankkisektorin tilasta. Viimekertaiseen julkaisuun verrattuna katsausta rahapoliittisiin toimenpiteisiin sekä sääntely- ja valvontahankkeisiin on laajennettu, jotta toimintaympäristön kehityksestä muodostuu kattava kuva.

1 Yleinen toimintaympäristön kehitys

Vuodesta 2021 muodostui edellisen vuoden tapaan koronapandemian värittävä vuosi. Jälkikäteen tarkasteltuna vuotta leimasi koronapandemian aiheuttama epävarmuus mutta samanaikaisesti maailmantalouden voimakas elpyminen sekä optimismi mittavien elvytystoimenpiteiden sekä patoutuneen kysynnän purkautumisen johdosta. Myös inflaatio oli vuoden mittaan kestopuheenaihe. Inflaatio kiihtyi loppuvuodesta euroalueella noin 5 prosentin tasolle, jollaista ei ole koettu Euroopan yhteisvaluutan aikana.

Vuoden 2021 aikana koronapandemiaan saatiin helpotusta rokotusten edetessä sekä erilaisten rajoitusten osoittaessa tehonsa pandemian hillitsemisessä. Useat EU-maat avasivat matkustustaan hyvän pandemiatilanteen omaavien maiden kanssa samalla, kun ne varautuivat erilaisin työkaluin virusvarianttien torjumiseen. Pandemiasta toivuttiin maailmalla hyvin eri tahtiin - yksi voittajista oli Kiina, joka toipui koronaviruksen aiheuttamasta taloussokista varsin nopeasti.¹ Myös Suomessa pandemia pysyi melko hyvin aisoissa. Suomen etuna on ollut digitalisaation korkea taso, joka mahdollistaa paljon etätyöntekoa ilman kontakteja.

Pandemiatilanteen heikentyminen oli yhä suurin välitön riski taloudelle vuonna 2021, vaikka rokotusten etenemisen myötä uusien tartunta-aaltojen vaikutus talouteen vähitellen pienenikin. Keväällä koronatartunnat vähenivät useissa maissa ja maailmantalouden elpyminen vahvistui sekä levisi aiempaa selvemmin myös palvelusektorille. Lisäksi päättäjien kynnys ottaa käyttöön uusia rajoitustoimia vaikutti aiempaa suuremmalta. Ihmiset näyttivät sietävän korkeampia tartuntalukuja eivätkä linnoittautuneet uudelleen koteihinsa. Ne ihmisryhmät, jotka olisivat ehkä muuten varovaisimpia, olivat parhaiten rokotettuja. Virusvariantit aiheuttivat huolta vuoden aikana, mutta toisaalta tilanteen kanssa myös opittiin alkushokin jälkeen elämään.

Talouden aktiivisuus säilyi korkealla tasolla - tämä vaikutti myös osakemarkkinoihin, joiden vire säilyi kokonaisuudessaan vahvana. Keskuspankkien rahapolitiikka säilyi yleisesti hyvin elvyttävänä. Vuoden loppua kohti inflaatio ja korkojen nousu olivat kuitenkin pitkästä ajasta keskuspankkien agendalla. Vuoden aikana inflaatio kiihtyi monissa maissa selvästi. Tämä johtui osin matalasta vertailutasosta vuotta aiemmin mutta myös talouden toipumisen aiheuttamista pullonkauloista ja raaka-aineiden hintojen noususta. Elvyttävällä

¹ https://www.bofit.fi/fi/seuranta/viikkokatsaus/2022/vw202204_1/

rahapolitiikalla oli myös vaikutuksensa inflaation kiihtymiseen. Inflaatiohuolista puhuttiinkin paljon alkuvuoden aikana - uhkana nähtiin inflaation voimakas nopeutuminen. Ukrainan ja Venäjän tilanteen kiristyminen loppuvuoden aikana lisäsi epävarmuutta Euroopassa. Sen myötä suurvaltojen väliset jännitteet kasvoivat ja lisääntyneen epävarmuuden vaikutukset näkyivät mm. energian hintojen nousuna edelleen.

Ukrainan kriisin, koronan ja sitä seuranneiden toimenpiteiden lisäksi ilmastonmuutos, ilmastonmuutoksen seuraukset ja sen torjunta olivat myös vahvasti esillä vuoden aikana. Ilmaston näkökulmasta vuosi olikin yksi mittaushistorian kuumimmista. EU:n tavoite olla ensimmäinen hiilineutraali maanosa vuoteen 2050 mennessä asettaa odotuksia rahoitusmarkkinoiden roolille muutoksessa sekä uudelle sääntelylle. Pankkisektorin rooli muutoksessa tulee olemaan merkittävä. Rahoitus tulee suuntautumaan enenevässä määrin vihreisiin kohteisiin. Yksi EU:n keskeisistä toimista kestävän rahoituksen tueksi on kestävyysluokittelujärjestelmä eli taksonomia, joka antaa kestäville sijoituskohteille yhteisen tieteen perustuvan kriteeristön.² Taksonomian tarkoituksena on helpottaa rahoittajaa, kuten pankkia, tunnistamaan aidosti kestäviä sijoituskohteita. Luokitusjärjestelmän ulkopuolelle jääminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että yrityksen toiminta olisi automaattisesti kestäväntöntä ja ympäristölle haitallista.

Taksonomia tulee olemaan elävä työkalu, joka kehittyi vuosien mittaan. Finanssiala ry (FA) pitää tärkeänä taksonomian kehittämistä EU:n finanssimarkkinoille ja määrittelyjen yhdenmukaistamista. Pankkisektorin näkökulmasta tämä tietää runsaasti uutta ja kehittyvää sääntelyä tulevina vuosina.

1.1 Suomen talouden kehitys

Suomessa talouskehitys oli vuoden 2021 aikana suotuisaa. Teollisuustuotanto kasvoi ja vientinäköymät paranivat maailmantalouden elpymisen myötä. Rokotusten etenemisen lisäksi luottamusta talouskehitykseen loivat uusien elvytystoimien antama lisäsysäys kasvulle sekä kevyet rahoitusolot.

Alkuvuodesta talous elpyikin voimalla. Sekä yritysten että kotitalouksien taloustilanteet olivat myönteisiä ja optimismia tulevaisuutta ajatellen riitti. Konkurssit jäivät viime vuosien tasolle ja työttömyys laski. Parantunut työllisyystilanne tuki osaltaan asuntokauppaa ja asuntomarkkinoiden vire oli vahva. Asunto- sekä mökkilainoja nostettiin kesällä nopeaan tahtiin.

Kasvunäkymät muuttuivat kuitenkin loppuvuodesta jonkin verran alkuvuotta vaimeammiksi, kun talouden pullonkaulat yleistyivät ja hintojen nousu kiihtyi.

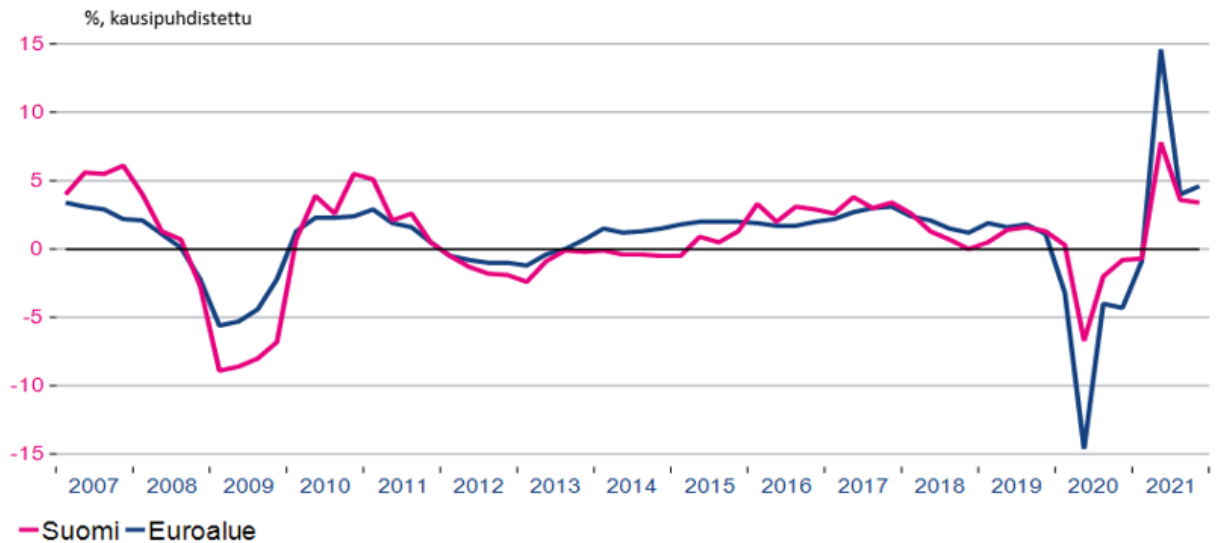
Vuotta 2020 eli koronapandemian alkuaikaa tarkastellessa voidaan todeta, että koronaviruksen aiheuttamat taloudelliset vauriot jäivät Suomessa pelättyä pienemmiksi. Tilastokeskuksen mukaan bruttokansantuotteen volyymi supistui 2,8 % vuonna 2020.³ Euroalueella pudotus oli tätä suurempaa. Koska Suomen pudotus oli loivempaa kuin euroalueella keskimäärin, myös toipuminen oli keskimääräistä loivempaa.

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R2139&from=EN>

³ https://www.stat.fi/til/vtp/2020/vtp_2020-03-15_tie_001_fi.html

Vuoden 2021 aikana korjattiin pandemian aiheuttamia tuhoja taloudessa ja epävarmuuteen sekoitettu optimismi oli vallitseva tunnetila. Useat talousennusteita julkaisevat tahot paransivat arvioitaan Suomen talouskasvusta pitkin vuotta. Tilastokeskuksen mukaan bruttokansantuotteen volyymi kasvoi 3,5 % vuonna 2021. Suomessa päästiinkin ennen pandemiaa olleelle tuotannon tasolle jo vuoden 2021 kuluessa.⁴

Kuvio 1: BKT:n vuosimuutos Suomessa ja euroalueella

Lähde: Tilastokeskus

Talouden piristyminen kohensi myös työllisyysastetta, joka oli vuoden 2021 aikana keskimäärin 72,3 prosenttia, kun se vuonna 2020 oli 70,7 prosenttia. Työttömyysaste oli vuonna 2021 keskimäärin 7,7 prosenttia eli sama kuin vuonna 2020. Työttömiä oli vuonna 2021 keskimäärin 212 000 henkilöä.⁵

Kotitalouksien kasvanut varallisuus on näkynyt sijoittamisen suosion kasvussa. Lähes kolmannes suomalaisista oli rahasto- tai osakesäästäjiä vuoden 2021 lopussa⁶. Esimerkiksi

4

https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_kansantalous.html#Bruttokansantuotteen%20volyymin%20vuosimuutos

⁵ https://www.stat.fi/til/tyti/2021/12/tyti_2021_12_2022-01-25_tie_001_fi.html#:~:text=Ty%C3%B6voimatutkimuksen%20vuoden%202021%20vuosikeskiarvot&text=Vuoden%202021%20ty%C3%B6llisyysaste%20oli%2072,2021%20keskim%C3%A4%C3%A4ri%202021%20000%20henkil%C3%B6%C3%A4.

⁶ <https://www.finanssiala.fi/uutiset/tilastokeskus-lahes-kolmannes-suomalaisista-on-rahasto-tai-osakesaastajia/>

hiljattain käyttöön otetun osakesäästötilin oli avannut yli 200 000 henkeä syyskuun loppuun mennessä⁷.

Tämän lisäksi pandemia-aikaa ovat leimanneet kasvaneet talletukset – kotitalouksien yhteenlasketut talletukset olivat vuoden 2021 lopussa ennätyslukemissa, 109 mrd. €.⁸ Yhteensä vähittäistalletukset kasvoivat vuoden aikana 5,8 mrd. €.

Pandemia-aikaa on leimannut myös opintolainakannan kasvu. Suomen Pankin tilastojen mukaan opintolainakanta ylitti 5 mrd. €:n tason ensimmäistä kertaa elokuussa 2021⁹. Koronapandemia on vähentänyt työpaikkoja monella opiskelijoita perinteisesti työllistäneillä aloilla ja lisännyt opintotuen tarvetta. Tämä lisäksi opintolainojen määrää ovat kasvattaneet vuoden 2017 opintotuki uudistuksen¹⁰ seurauksena suurentuneet lainaerät sekä lainanottajien määrän kasvu. Alhainen korkotaso on myös kasvattanut opintolainojen suosiota. Kelan tilastojen¹¹ mukaan maksettujen opintolainahyvitysten määrä on kasvanut viime vuosina, mikä puolestaan on hieman hidastanut opintolainakannan kasvua.

1.2 Asuntomarkkinat

Koronapandemian aikana kauppa on käynyt asuntomarkkinoilla vilkkaana. Asuntomarkkinoiden aktiivisuudesta huolimatta asuntojen hintakehitys on kokonaisuudessaan ollut maltillista, eikä asuntomarkkinoiden yleistä ylikuumenemista tai hintakuplaa ole ollut havaittavissa. Erot eri alueiden hintakehitysten välillä ovat kuitenkin suuria, osin ne ovat jopa edelleen kasvaneet. Monilla paikkakunnilla hinnat ovat joko pysyneet ennallaan tai jatkaneet laskuaan.

Kansainvälisessä vertailussa Suomea ei näy kärkisijoilla maailman kuumimpien asuntomarkkinoiden listalla, jota ylläpitää Bloomberg Economics. Sen sijaan Ruotsi ja Norja ovat listan kärkipäässä.

Pankkisektori on jatkanut koronapandemian aikana kotitalouksien luotottamista normaaliin tapaan, mikä on ollut erittäin tärkeää muun muassa etätöiden suosion kasvun sekä työvoiman liikkuvuuden kannalta. Korona-aikana asumistarpeet ovat muuttuneet lisääntyneiden etätöiden myötä. Samanaikaisesti kevyt rahapolitiikka, kotitalouksille pandemian aikana

⁷ <https://www.euroclear.com/finland/fi/news-and-insights/news/Osakesaastotileilla-yli-miljardin-euron-arvoiset-sijoitukset-suomalaisiin-osakkeisiin.html>

⁸ <https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/rahalaitosten-tase-lainat-ja-talletukset-ja-korot/tiedotehistoria/2022/yrityslainoja-nostettiin-poikkeuksellisen-paljon-joulukuussa-2021/>

⁹ <https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/rahalaitosten-tase-lainat-ja-talletukset-ja-korot/tiedotehistoria/2021/uusien-opintolainojen-keskikorko-lahella-nollaa--opintolainakanta-ylitti-5-mrd.-euroa/#:~:text=korot%20Tiedotehistoria%202021-,Uusien%20opintolainojen%20keskikorko%20%C3%A4hell%C3%A4%20nollaa%20%E2%80%94%20opintolainakanta%20ylitti%205%20mrd.euroa&text=Elokuussa%202021%20opintolainoja%20nostettiin%20196,edest%C3%A4%2C%20mik%C3%A4%20on%2020%20milj.>

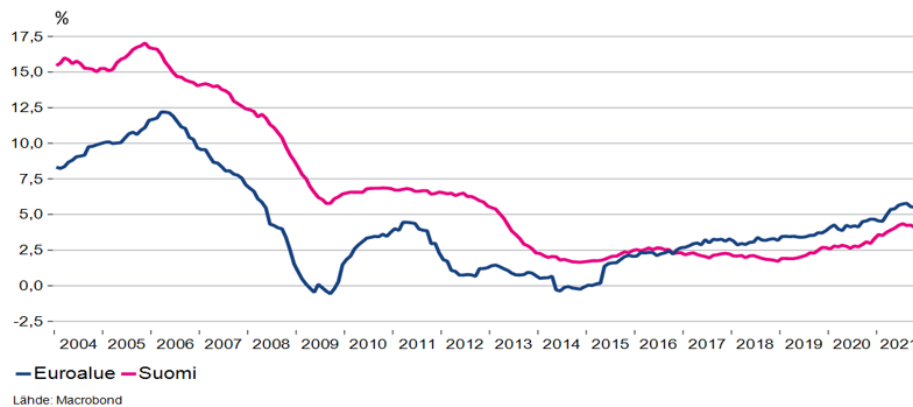
¹⁰ <https://www.eurojatalous.fi/fi/blogit/2017/opintolainat-kasvavat-ennatysvauhtia-suurin-syy-opintotuen-uudistukset/>

¹¹ <https://www.kela.fi/tilastot-aiheittain-opintotuki>

kertyneet ylimääräiset säästöt sekä sijoitusten arvon nousu ovat mahdollistaneet monelle kotitaloudelle uuden asunnon hankkimisen.

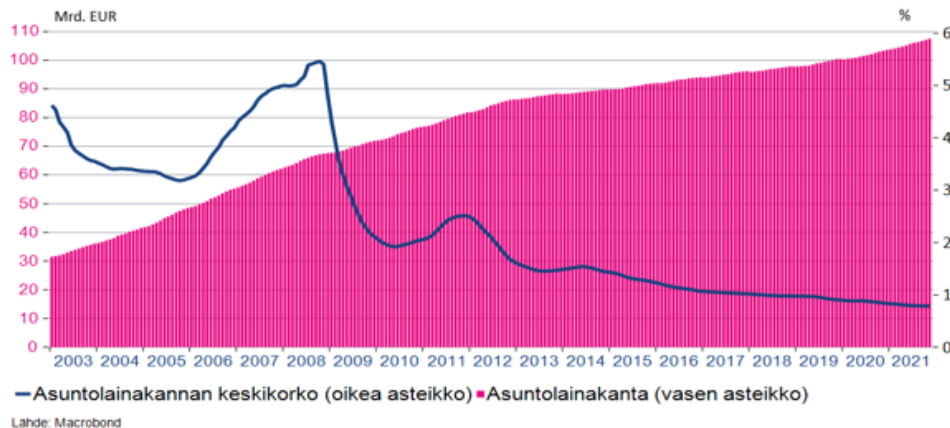
Vuonna 2021 asuntolainakannan vuosikasvu oli 4,1 % ja asuntolainojen kanta joulukuun lopussa 107,6 mrd. euroa.¹²¹³ Sijoitusasuntolainojen osuus asuntolainakannasta oli 8,1 %. Suomalaisen kotitalouksien lainoista oli joulukuun lopussa kulutusluottoja 16,8 mrd. euroa ja muita lainoja 17,9 mrd. euroa.

Kuvio 2: Asuntolainakannan vuosikasvu Suomessa ja euroalueella

Asuntolainojen korkokustannukset ovat edelleen säilyneet maltillisina. Kotitalouksien asuntolainojen keskiporkko oli vuoden 2021 lopussa 0,78 % ja sijoitusasuntolainojen 0,91 %.¹⁴

Kuvio 3: Kotitalouksien asuntolainakanta ja keskiporkko

¹² https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/rahalaitosten-tase-lainat-ja-talletukset-ja-korot/taulukot/rati-taulukot-fi/markkinaosuudet_luottolaitokset_fi/

¹³ <https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/rahalaitosten-tase-lainat-ja-talletukset-ja-korot/tiedotehistoria/2022/yrityslainoja-nostettiin-poikkeuksellisen-paljon-joulukuussa-2021/#:~:text=Asuntolainojen%20kanta%20oli%20joulukuun%202021,lopussa%20kulutusluottoja%2016%2C8%20mrd.>

¹⁴ <https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/rahalaitosten-tase-lainat-ja-talletukset-ja-korot/tiedotehistoria/2022/yrityslainoja-nostettiin-poikkeuksellisen-paljon-joulukuussa-2021/>

Asuntoyhteisöille myönnettyjen lainojen kanta oli joulukuun lopussa 39,5 mrd. euroa. Suomalaisen asunto-osakeyhtiön erityispiirteet heijastuvat myös luottotilastoihin. Muissa maissa asuntorakentamisen kasvu näkyy yleensä yrityslainakannan kasvuna. Kansainvälisissä tilastoissa asuntoyhteisöjen lainat luetaan yrityslainakantaan, mutta kotimaisessa tarkastelussa ne on mahdollista erotella.

Rakennettavaa asuintaloa varten myönnetty laina otetaan Suomessa yleensä perustettavan asunto-osakeyhtiön taseeseen. Asunto-osakeyhtiöiden lainakanta siis kasvaa suoraan uudisrakentamisen seurauksena. Asunto-osakeyhtiöiden lainoista käytetään myös nimitystä taloyhtiölaina. Asuntoyhteisöt käsitteenä on laajempi ja kattaa muutakin kuin asunto-osakeyhtiöt. Asuntoyhteisöjen lainasummasta osa kuuluu kotitalouksien vastuulle, osa esimerkiksi asuntosijoitusrahastoille ja muille asuntosijoittajille, ja osa yrityksille.

Vuonna 2021 myönnettyjen rakennuslupien määrä ja aloitukset kasvoivat vuodentakaisesta selvästi. Vuoden aikana aloitettiin noin 48 000 asunnon rakentaminen ja valmistuneita asuntoja oli runsaat 37 400 kappaletta.¹⁵

2 Viranomaisten toimenpiteet

2.1 EKP:n rahapolitiikka

Vuoden 2021 aikana EKP uudisti rahapolitiikan strategiansa. Muutoksella on suorat ja epäsuorat vaikutuksensa pankkien toimintaympäristöön. EKP otti uudeksi tavoitteeksi kahden prosentin inflaatiovauhdin keskipitkällä aikavälillä. EKP:n ohjaukset ovat olleet jo pitkään hyvin matalia samalla, kun inflaatio on ollut tavoitetta hitaampaa.

Yleisesti rahapolitiikan suurta kuvaa leimasivat vuonna 2021 edelleen keveänä jatkunut viritys sekä erilaiset poikkeustoimet. EKP sitoutui pitämään yllä suotuisia rahoitusoloja kotitalouksille ja yrityksille yli koronapandemian kriisivaiheen, ja mikä osaltaan piti pitkät korot sekä korko-odotukset alhaisella tasolla. EKP totesi, että kun inflaationäkymät ovat vaikeat, vahvasti kasvua tukeva rahapolitiikka oli edelleen tarpeen. Loppuvuodesta inflaatio kiihtyi ja keskustelu EKP:n toimista sai uusia sävyjä. EKP:n elvyttävä politiikka keräsi myös arvostelua.

Vuoden 2021 aikana pandemiaan liittyvässä EKP:n osto-ohjelmassa (Pandemic emergency purchase programme, PEPP) tehtiin ostoja tilanteen mukaan. EKP:n neuvosto piti myös voimassa muut toimet, joilla tuettiin hintavakaustavoitteen saavuttamista sekä tuettiin talouskasvua: EKP:n ohjaukset säilyivät ennallaan, omaisuserien osto-ohjelman (Asset purchase programme, APP) ostoja ja uudelleensijoitusperiaatteita jatkettiin sekä pitempiaikaiset rahoitusoperaatiot etenivät aikataulun mukaan. Perusrahoitusoperaatioiden korko oli koko vuoden 0,00 %, maksuvalmiusluoton korko 0,25 % ja talletuskorko -0,50 %.

Kesäkuussa 2021 EKP totesi poikkeusolojen jatkuvan maaliskuuhun 2022 asti. Tämä tarkoitti muun muassa helpotusten jatkamista pankkeja sitovan vähimmäisomavaraisuusasteen

¹⁵ https://www.tilastokeskus.fi/til/ras/2021/12/ras_2021_12_2022-02-22_tie_001_fi.html

laskennassa. Pandemian aikana kertyneet keskuspankkivastuut sekä muun muassa setelit ja kolikot voitiin edelleen jättää pois vaateen laskennassa.

EKP:n pidempiaikaiset kohdennetut rahoitusoperaatiot (ns. TLTRO) jatkuivat vuonna 2021. Ne ovat operaatioita, joiden kautta pankit ovat voineet hankkia keskuspankkirahaa vakuuksia vastaan ja siten täydentää varainhankintaansa ja käytettävissä olevaa rahoitustaan. Operaatioiden tavoitteena on kannustaa pankkeja luotonannon lisäämiseen yksityiselle sektorille ja vahvistaa pankkien likviditeettiasemaa.¹⁶ Vuoden 2021 lopulla Suomen pankkisektori oli hakenut ohjelman kautta rahoitusta n. 36 miljardin euron edestä.¹⁷ Edullinen keskuspankkirahoitus on vähentänyt pankkien joukkovelkakirjarahoituksen tarvetta.

Rahapolitiikan ohella myös finanssipoliittisen elvytyksen merkitys koronavaikeissa on ollut suuri. Raha- ja finanssipoliittikka ovat tukeneet toisiaan euroalueen talouden äkkijarrutuksessa. Käyttöön otetut politiikkatoimet ovat osaltaan edesauttaneet sitä, että pankkien luotonanto on jatkunut ja rahoitusta on riittävästi saatavilla kotitalouksille ja yrityksille.

EKP on linjannut, että tulevaisuudessa on luvassa lisää pankkisektoriin kohdistuvia ilmastotoimia. EKP:n neuvosto on sitoutunut uudessa strategiassaan toteuttamaan ilmastoaiheista toimintasuunnitelmaa. Tähän toimintasuunnitelmaan sisältyy monia eri toimia vuosille 2021–2024, joista useat liittyvät rahapolitiikan vakuuksiin ja sitä kautta vaikuttavat myös arvopaperien osto-ohjelmiin.¹⁸

2.2 Sääntely-ympäristön kehitys

Sääntelyrintamalla tapahtui paljon vuoden 2021 aikana. Laajasti julkisuutta saanutta pankkien vakavaraisuussäädöksiä koskevaa Basel III -uudistusta käsiteltiin läpi vuoden. Eräät uudistuksen aiempaan osaan sisältyneet sitovat velvoitteet tulivat pääosin voimaan kesäkuun lopussa.

Vuonna 2008 puhjennut finanssikriisi paljasti merkittäviä puutteita paitsi finanssimarkkinoiden sääntelyssä myös sen valvonnassa. Finanssikriisin jälkeen pankkeihin sovellettavaan vakavaraisuuskehikkoon sovittiin globaalilla tasolla merkittäviä uudistuksia, joilla parannettiin pankkien häiriönsietokykyä. Uudistustyö on jatkunut näihin päiviin asti. EU on osaltaan toimeenpannut uudistuksia muuttamalla pankkien vakavaraisuusasetusta (CRR) ja luottolaitosdirektiiviä (CRD).

Tähän mennessä toteutetuissa uudistuksissa on keskitytty parantamaan sellaisen lakisäätöisen pääoman laatua ja määrää, joka pankeilla on oltava mahdollisten tappioiden kattamiseksi. Lisäksi säädöksillä on pyritty vähentämään pankkien liiallista velkaantumista, parantamaan pankkien kykyä kestää lyhyen aikavälin likviditeettihäiriöitä, vähentämään niiden riippuvuutta lyhytaikaisesta rahoituksesta ja keskittymisriskiä, kasvattamaan erilaisia

¹⁶ <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/omo/pdf/TLTRO3-calendar-2021.en.pdf>

¹⁷ https://sdw.ecb.europa.eu/quickview.do?SERIES_KEY=123.ILM.M.FI.N.A050200.U2.EUR

¹⁸ https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2021/html/ecb.pr210708_1_annex~f84ab35968.fi.pdf

pääomapuskureita sekä puuttumaan ”liian suuri kaatumaan”-ongelmiin. Näiden uudistusten ansiosta EU:n pankkisektorin häiriönsietokyky on kehittynyt merkittävästi, ja se toimi koronaviruskriisin alkaessa merkittävästi vakaammalla pohjalla kuin finanssikriisin alussa.

Viimeisimmän uudistuksen keskiössä ovat muutokset pankkien riskilaskentaan. Paljon keskustelua herättäneet Euroopan komission muutosehdotukset julkaistiin 27.10.2021. Baselin pankkikomitean sopimien uudistusten tarkoituksena on parantaa riskilaskennan vertailukelpoisuutta pankkien välillä ja korjata havaittuja puutteita. Muutosehdotusten (CRR III ja CRD VI) on tarkoitus tulla voimaan 2025 vuoden alusta.

Alan huolena on Basel-standardien EU-täytäntöönpanon pääomavaatimuksia kasvattavat vaikutukset suomalaisiin pankkeihin sekä kestävä talouskasvun rahoituksen edellytysten jääminen vähemmälle huomiolle. Sääntelyehdotukset sisältävät merkittäviä muutoksia pankkien vakavaraisuussääntelyyn, erityisesti siihen, miten pankit arvioivat saamiinsa sisältyviä riskejä. Kun uudistustyö alkoi, sen reunaehdoksi asetettiin, että pankkien pääomavaatimukset eivät saa nousta merkittävästi. Viranomaisten ja tutkimuslaitosten laimat vaikutusarviot kuitenkin osoittavat, että uudistukset ovat kasvattamassa erityisesti EU-pankkien pääomavaatimuksia. Finanssivalvonnan arvion mukaan Suomessa pääomavaatimusten nousu olisi keskimäärin 15 prosenttia. Lisäksi vakavaraisuuslaskenta muuttuisi vähemmän riskejä heijastavaksi. Sääntely vaikuttaisi erityisesti asunto- ja yritysluottoihin, joita pohjoismaisilla pankeilla on paljon.

Basel-uudistuksen edellinen osa tuli keskeisiltä osiltaan voimaan kesäkuussa 2021. Yksi keskeisimmistä muutoksista oli vähimmäisomavaraisuusasteen (Leverage Ratio) muuttuminen sitovaksi. Sen tarkoituksena on estää pankkien liiallinen velkaantuminen. Lisäksi pysyvän varainhankinnan vaatimus muuttui pankeja sitovaksi. Tällä vaatimuksella (Net Stable Funding Ratio, NSFR) pyritään puuttumaan liialliseen riippuvuuteen lyhytaikaisesta rahoituksesta. Suomalaisten pankkien osalta valmistautuminen uusiin sitoviin vaateisiin on ollut käynnissä jo vuosia, ja pankit täyttävätkin kyseiset vaateet selvästi. Asiaa on käsitelty tarkemmin FA:n erillisissä selvityksissä^{19 20}.

Pankeilta edellytettäviin Pilari III – julkistamisvaatimukseen tuli muutoksia 28.6.2021 alkaen, kun päivitetty vakavaraisuusasetus astui voimaan. Tietoja julkaistaan niin neljännesvuosittain, puolivuositain kuin vuosittain. Julkistamisvaatimusten päivitys otti huomioon vakavaraisuusasetuksen päivitykset ja piti sisällään muutoksia vastapuoliriskin, pysyvän varainhankinnan vaatimuksen sekä taseen sitoutumisen raportointiin.

Merkittävä vireillä ollut kotimainen sääntelyhanke vuoden 2021 aikana oli ns. EU:n pankkipaketin (Risk Reduction Package) kansallinen toimeenpano, jota koskevien lakiesitysten valmisteluun osallistui erilaisia sidosryhmiä valtiovarainministeriön työryhmässä. Myös FA oli edustettuna siinä. Esityksillä pantiin täytäntöön EU:n luottolaitosdirektiivin sekä elvytys- ja kriisintarkaisudirektiivin muutospäivitykset. Lakimuutokset hyväksyttiin eduskunnassa keväällä 2021. Ne tulivat pääosin voimaan 1. huhtikuuta.

Oheisten muutosten lisäksi valtiovarainministeriö työsti asetusta järjestelmäriskipuskurivaateen toimeenpanosta. Lopullinen VM:n asetus luottolaitoksen ja

¹⁹ https://www.finanssiala.fi/wp-content/uploads/2021/07/FA_0207_Suomen_pankkisektorin_omavaraisuus.pdf

²⁰ https://www.finanssiala.fi/wp-content/uploads/2021/06/FA_14062021-Raportti_Vakaat_rahoytuslahteet.pdf

sijoituspalveluyrityksen rahoitusjärjestelmän rakenteellisten ominaisuuksien perusteella määrättävästä lisöpääomavaatimuksesta julkaistiin 19.5. ja vaade tuli voimaan 20.5. Viranomaisten on jatkossa perusteltava pankkien järjestelmäriskipuskurivaateita koskevat päätöksensä aiempaa yksityiskohtaisemmin.

Kiinnitysluottopankkilakia päivitettiin vuoden 2021 aikana, kun marraskuussa 2019 voimaan astunut EU-direktiivi katetuista joukkolainoista tuotiin osaksi kotimaista lainsäädäntöä. Katetut joukkolainat ovat pankeille tärkeä varainhankintakanava ja samalla keskuspankkivakuuskelpoinen instrumentti. Sääntelyä laadittaessa pyrittiin säilyttämään tasapuoliset mahdollisuudet sekä pienille että suurille pankeille olla mukana katettujen joukkolainojen markkinoilla, lisäämättä liikaa sääntelyä aiheuttuvia kustannuksia.

Myös makrovakaussäädösten toimivuutta arvioitiin vuoden 2021 aikana. Euroopan komissio julkaisi vuoden lopussa makrovakauseräilyä koskevan konsultaation.²¹ Sen avulla pyrittiin arvioimaan makrovakauseräilyä koskevan konsultaation. FA vastasi komission konsultaatioon. FA:n mielestä makrovakauseräilyä koskevat vaatimukset on pidettävä ennakoitavina, symmetrisinä ja läpinäkyvinä. Kantavana periaatteena tulisi olla, että yhtä riskiä kohden on vain yksi pääomavaade. Pääomavaateiden kokonaistaso ei saisi uudistusten myötä nousta nykyisestä. Lisäksi välineiden käytön perusteet tulisi asettaa EU-tasolla yhdenmukaisiksi.

2.3 Valvontaympäristön kehitys

Kuten monena aiempanakin vuotena, myös vuonna 2021 valvontarintamalla tapahtui paljon. Finanssivalvonta valvoi tehostetusti koronapandemian aiheuttaman talousshokin vaikutuksia pankkien vakavaraisuus-, likviditeetti- ja operatiivisiin riskeihin. Yksi konkreettinen toimi koski valvottavien taloudellista raportointia. Koronapandemiaan liittyvä ad hoc -raportointi alkoi pian pandemian puhjettua ja jatkui vielä alkuvuoden 2021 ajan. Vaikka eräitä pankkien raportointivaatimuksia kevennettiin pandemian alettua, samanaikaisesti luotiin uusia vaatimuksia, jotka työllistivät pankeja merkittävästi. Jatkossa valvottavien raportointi uudistuu Finanssivalvonnan raportointijärjestelmän muutosten myötä.

Tarkastuspuolella Finanssivalvonta seurasi tehostetusti luottoriskien kehitystä. Erityisesti se analysoi pankkien yritysrahoituksen kehitystä.

Pandemian alettua valvojat ottivat käyttöön useita poikkeuksellisia toimenpiteitä. Näistä alettiin luopua vuoden 2021 aikana. Finanssivalvonta ei jatkanut luottolaitosten voitonjaon rajoittamista koskevaa suositustaan 30.9.2021 jälkeen. Suositus päättyi sekä voitonjaon että muuttuvan palkitsemisen osalta. Finanssivalvonnan päätöksessä otettiin huomioon Euroopan keskuspankin (EKP) vastaava päätös, jota perusteltiin sillä, että taloudellinen tilanne oli parantunut ja epävarmuus pienentynyt.

EKP:n 12.3.2020 julkistaman päätöksen myötä EKP:n suorassa valvonnassa olevien pankkien sallittiin joustaa maksuvalmiusvaatimusten (ns. LCR-vaatimus) täyttämässä. Finanssivalvonta noudatti samaa lähestymistapaa sen suorassa valvonnassa olevissa

21

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/business_economy_euro/banking_and_finance/document/s/2021-banking-macroprudential-framework-consultation-document_en.pdf

pankeissa. Helpotuksella tuettiin pankkien kykyä rahoittaa taloutta koronavirukseen kytkettyvän epävarmuuden vallitessa markkinoilla.

Euroopan keskuspankki ilmoitti 17.12.2021, ettei se jatka likviditeettivaatimusta koskevaa helpotusta enää 31.12.2021 jälkeen. EKP katsoi, ettei helpotukselle ole enää tarvetta, koska pankkien maksuvalmius on hyvä. Myös Suomessa pankkien maksuvalmius on ollut korkealla tasolla. Mahdollisuutta joustaa LCR-vaatimuksen täyttämistä ei siten ollut tarvetta säilyttää myöskään Finanssivalvonnan valvonnassa olevien pankkien osalta. Pankkien LCR-tunnusluvun tulee siten olla yli 100 prosenttia 1.1.2022 alkaen.²² Suomalaisten pankkien keskimääräinen LCR-suhdeluku oli vuoden 2021 lopulla 177 % (vuoden 2020 lopulla 171 %).²³

Heinäkuun lopussa julkaistiin tulokset EU:n laajuisista stressitesteistä, jotka mittasivat pankkienkestokykyä mahdollisissa toimintaympäristön muutoksissa. EBA:n testeissä mukana olivat Nordea ja OP, EKP:n testeissä Kuntarahoitus ja Finanssivalvonnan samaan aikaan toteuttamissa testeissä Aktia, Oma Säästöpankki, POP Pankki ryhmä, S-Pankki, Suomen Hypoteekkiyhdistys, Säästöpankkiryhmä ja Ålandsbanken. Finanssivalvonnan testien pohjana oli EBA:n stressitesteissä käytetyt skenaariot ja ohjeistus. Testitulokset osoittivat suomalaisten pankkien vakavaraisuuden kestävän, vaikka niiden taloudellinen toimintaympäristö heikkenisi voimakkaasti.

Euroopan tasolla EKP valmisteli ilmastostressitestejä, joihin osallistuvat alkuvaiheessa euroalueen suurimmat luottolaitokset. Ilmastostressitestit poikkeavat perinteisistä stressitesteistä muun muassa siinä, että aikahorisontti on 30 vuotta. Kesällä astuivat voimaan myös Euroopan pankkivalvontaviranomaisen sekä Finanssivalvonnan ohjeet, jotka ohjaavat pankkeja ottamaan ESG-asiat paremmin huomioon luotonannossa.

EKP:n ilmastostressitestillä selvitetään yritysten ja pankkien kykyä selviytyä useissa eri ilmastoskenaarioissa. Kussakin skenaariorissa on hahmoteltu mahdollinen tilanne, jossa tuleva ilmasto vaikuttaa yritysten toimintaan. Niissä otetaan huomioon myös ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi toteutettujen toimien, kuten hiiliverojen vaikutus. EKP:n skenaariot perustuvat finanssijärjestelmän ympäristövastuuta selvittävän kansainvälisen Network for Greening the Financial System -yhteistyöverkoston (NGFS) työhön, mutta niitä on muokattu siirtymä- ja fyysisten riskien keskinäisen vaikutuksen tavoittamiseksi.²⁴

Finanssivalvonnalla on käytössään kansallisella tasolla erilaisia makrovakaustyökaluja, joista se tekee päätöksiä neljännesvuosittain. Vuonna 2021 toimet kohdistuivat ensisijaisesti asuntomarkkinoille.²⁵ FA toimittaa kannanottonsa makrovakaustilanteesta Finanssivalvonnalle ennen kutakin päätöstä ja ne ovat julkisesti saatavilla FA:n nettisivuilta.

²² <https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/valvottavatiedotteet/2021/euroopan-keskuspankki-ei-jatka-likviditeettihelpotusta-ensi-vuoteen/>

²³ https://www.finanssiala.fi/wp-content/uploads/2021/08/FA_16082021_Suomen_pankkisektorin_maksuvalmius_sailynt_vahvana.pdf

²⁴ <https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2021/html/ecb.blog210318~3bbc68ffc5.fi.html>

²⁵ <https://www.finanssivalvonta.fi/markkinoiden-vakaus/makrovakaus/makrovakauspaatokset-ja-liitteet/makrovakauspaatokset-2021/>

Finanssivalvonta kevensi makrovakauspoliitiikkaansa vuoden 2020 aikana ja kevyt linja jatkui vuoden 2021 alussa. Luottolaitosten muuttuva eli vastasyklinen lisäpääomavaatimus pysyi ennallaan 0,0 %:n tasolla ja asuntolainojen enimmäisluototussuhde perustasollaan 90 prosentissa (muut kuin ensiasunnon ostajat) ja 95 prosentissa (ensiasunnon ostajat).

Sisäisiä luottoriskimalleja käyttäville pankeille asetettu asuntolainojen riskipainolattia päätettiin poistaa vuoden 2021 alussa. Finanssivalvonta totesi päätöksen perusteluissa, että riskipainolattian makrovakaudellinen merkitys on pienentynyt mikrovalvonnan toimien ja sääntelymuutosten myötä. Tämän lisäksi päätöksenteon hetkellä suomalaisten pankkien keskimääräiset asuntolainojen riskipainot ylittivät 15 %:n rajan. Näin ollen Finanssivalvonnan johtokunta ei katsonut tarpeelliseksi pidentää riskipainolattian voimassaoloa.

Helmikuussa Finanssivalvonnan johtokunta päätti, että sisäisiä malleja käyttävien luottolaitosten asuntoluottojen keskimääräisille riskipainoille Ruotsissa asetettua 25 %:n alarajaa sovelletaan myös Suomessa rekisteröityihin luottolaitoksiin. Alarajaa sovelletaan siltä osin kuin Ruotsiin kohdistuvien asuntoluottojen määrä yksittäisen luottolaitoksen osalta ylittää SEK 5 mrd.²⁶

Finanssivalvonnan johtokunta päätti kesäkuun lopulla kiristää makrovakauspoliitikkaa alentamalla muiden kuin ensiasunnon hankintaa varten otettujen asuntoluottojen enimmäisluototussuhdetta viidellä prosenttiyksiköllä 85 prosenttiin eli samalle tasolle, jolla se oli ennen koronapandemian alkamista. Enimmäisluototussuhteen alentamista koskeva päätös tuli voimaan 1.10.2021.²⁷

Järjestelmäriskipuskurin ja asuntomarkkinoihin liittyvien päätösten lisäksi Finanssivalvonta teki kesällä 2021 päätöksiä kotimaisten rahoitusmarkkinoiden kannalta systeemisesti merkittävillä luottolaitoksilla (ns. O-SII) määräytyistä lisäpääomavaatimuksista. Nordealle vaatimus on 2 %, OP Ryhmälle 1 % ja Kuntarahoitus Oyj:lle 0,5 %. Finanssivalvonta korosti, että lainapäätöksien yhteydessä lainanantajien on noudatettava pidättyväisyyttä lainanhakijan tuloihin nähden hyvin suurten ja takaisinmaksuajaltaan tavanomaista pidempien luottojen myöntämisessä.

2.4 Rahanpesun selvittelykeskus ja rahanpesuilmoitukset

Rahanpesun selvittelykeskus vastaanottaa rahanpesulaissa määritellyiltä ilmoitusvelvollisilta epäilyttäviä liiketoimia koskevia ilmoituksia ja epäiltyä terrorismin rahoittamista koskevia ilmoituksia. Osa ilmoituksista on massaluonteisia, transaktioperusteisia ilmoituksia, jotka perustuvat tiettyjen ilmoittajatahojen automaattiseen raportointiin. Massaluonteiset ilmoitukset ovat tyypillisesti summarajaperusteisia, eli tietyn kynnyksarvon ylittävät ilmoitukset raportoidaan Rahanpesun selvittelykeskukselle.

²⁶ <https://www.finanssivalvonta.fi/markkinoiden-vakaus/makrovakaus/makrovakauspaatokset-ja-liitteet/makrovakauspaatokset-2021/makrovakauspaatos-18.2.2021/>

²⁷ <https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/lehdistotiedotteet/2021/makrovakauspaatos-asuntoluottojen-lainakatto-85-prosenttiin-muiden-kuin-ensiasuntolainojen-osalta/>

Rahanpesun selvittelykeskuksen puolivuotiskatsauksen mukaan pankit tekivät noin 7 200 rahanpesuilmoitusta vuoden 2021 ensimmäisellä puoliskolla.²⁸ Rahanpesuilmoitusten määrä vaihtelee vuosittain. Vertailun vuoksi pankit tekivät noin 12 900 rahanpesuilmoitusta vuonna 2020.²⁹ Finanssialan yritykset käyttävät yli 100 miljoonaa euroa vuodessa rahanpesun torjuntaan. Vain murto-osa ilmoituksista johtaa esitutkintaan tai syytteisiin.

3 Suomessa toimivat pankit

3.1.1 Yleiskatsaus – Suomen pankkisektorin vuosi 2021 ja keskeisimmät tunnusluvut

Vuosi 2021 oli Suomen pankkisektorille hyvä. Talouden elpyminen, jota tukivat elvyttävä rahapolitiikka sekä erilaiset valtion tukitoimet, lisäsi luottojen kysyntää ja paransi yritysten sekä kotitalouksien taloudellista tilannetta. Kotitalouksille myönnettyjen lainojen määrä oli 141,7 mrd. euroa vuoden 2021 lopussa ja asuntoyhteisöille myönnettyjen lainojen määrä 39,5 mrd. euroa. Suomessa toimivien pankkien yrityksille (pl. asuntoyhteisöt) myöntämien lainojen kanta oli yhteensä 59,8 mrd. euroa joulukuun 2021 lopussa. Yrityslainakanta oli joulukuussa noin puolitoista miljardia euroa suurempi kuin koronapandemian alussa vuoden 2020 maaliskuussa. Lainakanta kasvoi pandemian alussa nopeasti, kun yritykset varautuivat talousvaikeuksiin nostamalla neuvoteltuja luottoja ja käyttämällä luottolimiittejään. Sittemmin lainakanta alkoi supistua, kun taloustilanne vakiintui ja varautumistarve väheni.³⁰

Luottojen kysynnän kasvun lisäksi sijoitusmarkkinoiden positiivinen vire sekä edullinen varainhankinta heijastuivat pankkien liiketuloksiin korkokatteen ja palkkiotuottojen kasvun kautta.

Suomen pankkisektorin kannattavuus pysyi eurooppalaispankkien keskimääräistä tasoa parempana. Vahva tulos nosti vuoden 2021 lopussa oman pääoman tuoton (ROE) 9,9 prosenttiin (1–12/2020: 6,4 %). Suomalaispankkien tuottojen vahva kehitys paransi myös sektorin tehokkuutta kulut/tuotot-suhteella mitattuna. Suomen pankkisektorin kulut/tuotot-suhde oli vuoden 2021 lopussa noin 51 %, kun EU-maiden keskimääräinen suhdeluku oli tammi-syyskuussa 60,4 %.

Pankkien tuottojen syntymisessä korkokatteella on edelleen merkittävä rooli. Sen osuus tuotoista oli 49,2 % (51,9 % vuonna 2020). Kotimaisen pankkisektorin korkokate kasvoi 9 % ja oli 7,3 miljardia euroa³¹. Korkokatteen kasvua tukivat pankkien luotonannon kasvu sekä

²⁸ <https://poliisi.fi/documents/25235045/67733116/2021-Rahanpesun-selvittelykeskus-puolivuositarkastus.pdf/e7c27211-792a-a06c-04cc-4cfd834bf1f1/2021-Rahanpesun-selvittelykeskus-puolivuositarkastus.pdf?t=1626780902217>

²⁹ <https://www.finanssiala.fi/uutiset/pankeilta-viime-vuonna-12-900-rahampesuilmoitusta-vain-pieni-osa-tutkintaan/>

³⁰ <https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/rahailtosten-tase-lainat-ja-talletukset-ja-korot/tiedotehistoria/2022/yrityslainoja-nostettiin-poikkeuksellisen-paljon-joulukuussa-2021/#:~:text=Suomalaisten%20kotitalouksien%20yhteenlaskettu%20talletuskanta%20oli,ja%20m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4aikaistalletuksia%20%2C2%20mrd.>

alhaiset rahoituskustannukset, jotka nostivat korkokatetta noin 270 milj. eurolla. Palkkiotuottojen osuus on kasvanut useana vuotena ja ylsi vuonna 2021 reiluun 32 prosenttiin tuotoista (30,8 % vuonna 2020). Kaupankäynnin ja sijoitustoiminnan nettotuottojen osuus oli 7,8 % pankkien tuotoista (7,7 %) ja muiden tuottojen osuus 10,6 % (9,6 %).³²

Suomalaispankkien kirjaamat arvonalentumiset olivat noin 365 milj. euroa (2020: 1,1 mrd. euroa). Tämä vastasi noin 0,07 % luottokannasta. Pääsääntöisesti vuonna 2020 tehdyt luottotappiovaraukset ovat purkamatta, joten mahdollisia tulevia luottotappioita voidaan kattaa varauksia purkamalla ilman tulosvaikutusta.

Pankkisektorin vakavaraisuus säilyi vahvana vuonna 2021, ja pankit ovatkin tukeneet asiakkaitaan koronapandemian aikana eri tavoin. Pankkisektorin ydinvakavaraisuussuhde oli 17,8 prosenttia (2020: 18,1 %) ja kokonaisvakavaraisuussuhde 21,4 prosenttia (21,2 %). Ydinvakavaraisuussuhteen lievää heikentymistä selittivät eräiden suomalaispankkien vakavaraisuuslaskennan sisäisten mallien muutokset ja valvojan asettamat rajoitteet sekä voitonjako. Pankkisektorin vahva tulos sen sijaan kasvatti kertyneitä voittovaroja ja vahvisti vakavaraisuussuhteiden kehittymistä.

Kotimaisen pankkisektorin omat varat ylittivät vakavaraisuusvaatimukset selvästi. Pankkisektorin omien varojen ylijäämä suhteessa kokonaisvakavaraisuusvaatimukseen oli joulukuun 2021 lopussa 17,6 mrd. euroa (12/2020: 17,0 mrd. euroa), mikä on noin 7,3 prosenttia riskipainotettuihin eriin suhteutettuna. Suurimmalla osalla suomalaispankeista omien varojen ylijäämä oli vuoden 2021 lopussa korkeammalla tasolla kuin ennen pandemiaa. Vakavaraisuussuhteiden vahvistumisen lisäksi pääomapuskurien vahvistumista selittävät erityisesti keväällä 2020 tehdyt makrovakauspuskurivaatimusten kevennykset.

Suomen pankkisektorin vakavaraisuussuhteet ovat eurooppalaista keskitasoa vahvempia. Vahva vakavaraisuus antaa suomalaispankeille hyvät edellytykset sietää tappioita, joita esimerkiksi Venäjän ja Ukrainan välisen sodan aiheuttamat negatiiviset talousvaikutukset ja voimakkaat finanssimarkkinahinnoittelun muutokset voisivat synnyttää.³³

Eurooppalaisessa vertailussa suomalaispankkien luottokannan laatu pysyi eurooppalaista keskitasoa vahvempana. Kotitalousluotoissa järjestämättömien saamisten taso oli 1,4 % eli oli vähän korkeampi kuin ennen pandemiaa, mutta yritysluotoissa se alitti pandemiaa edeltäneen tason olleen 2,1 %.

Pankkisektorin omavaraisuusaste laski 6,0 prosenttiin (12/2020: 6,2 %) vastuiden kasvettua ensisijaisia omia varoja nopeammin. Suomalaispankkien omavaraisuusaste vastasi eurooppalaista keskitasoa.

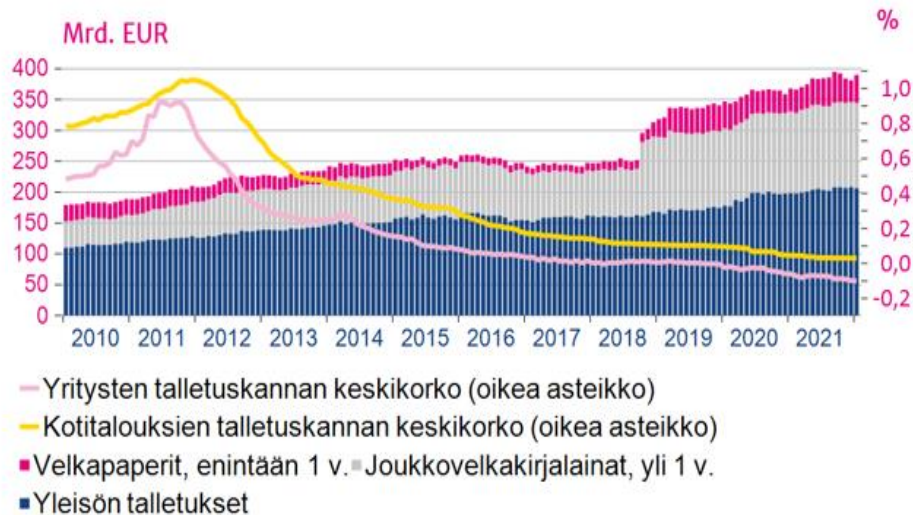
Pankkien likviditeetti- ja rahoitusasemat Suomessa, kuten myös muualla Euroopassa, säilyivät 2021 hyvinä erityisesti talletusten ja keskuspankkirahoituksen kasvun tukemina.

Käyttö- ja muilla matalan koron tileillä oli paljon talletuksia, mikä heijastui pankkien rahoituskustannuksiin. Suomalaisen kotitalouksien yhteenlaskettu talletuskanta oli joulukuun 2021 lopussa 109 mrd. euroa ja talletusten keskikorko 0,03 %. Talletuskannasta oli ylös yli -talletuksia 100,1 mrd. euroa ja määräaikaistalletuksia 2,2 mrd. euroa.

³² <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/18322/Pankkisektori-Q4-2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

³³ <https://helda.helsinki.fi/bof/handle/123456789/18322>

Kuvio 4: Luottolaitosten varainhankinta sekä yritys- ja kotitaloustalletusten keskkorot.

Lähde: Macrobond/Suomen Pankki

Kotimaisen pankkisektorin maksuvalmius koheni vuoden 2021 aikana. Keskimääräinen maksuvalmiusvaatimus (LCR) oli 177 % joulukuun 2021 lopussa (12/2020: 171 %).

LCR-reservit ja -suhdeluku kasvoivat voimakkaasti koko Euroopassa pandemian levittyä, kun pankit varautuivat yrityksille myönnettävien luottojen kasvuun ja muihin tuleviin likviditeettitarpeisiin. Suomalaispankkien LCR-vaatimuksen täyttämiseen kelpaavat likvidit varat olivat 154 mrd. euroa vuoden 2021 lopussa. Yli puolet niistä oli keskuspankkireservejä. Likvidit varat ovat melkein kokonaisuudessaan parhainta eli tason 1 laatua.

Suomen pankkisektorin pysyvän varainhankinnan vaatimuksen suhdeluku (NSFR) oli joulukuun 2021 lopussa 117 % eli selvästi yli 100 %:n vaatimuksen mutta alle EU-alueen keskiarvon. Pankkien käytettävissä oleva pysyvä rahoitus (506 mrd. euroa) ylitti vaaditun pysyvän rahoituksen noin 74 mrd. eurolla.

Keskuspankkirahoituksen voimakas kasvu on nostanut eurooppalaispankkien varojen vakuussidonnaisuutta (asset encumbrance, AE). Suomessa sidonnaisuus on aikaisemminkin ollut korkeahko johtuen katettuihin joukkolainoihin sitoutuneista varoista, ja se on pysytellyt vakaana. AE-suhde oli 29,3 % joulukuun lopussa (12/2020: 29,8 %), mikä on suunnilleen sama kuin EU-alueella keskimäärin.

Suomalaiset pankit ovat varainhankintasuunnittelussaan varautuneet pandemian aikana kertyneiden huomattavien kotitalous- ja yritystalletusten mahdolliseen purkautumiseen, kun kotitalouksien kulutus normalisoituu ja yritysten investointikysyntä elpyy. Vahvat likviditeettipuskurit, suhteellisen monipuoliset ja hajautetut varainhankintakanavat sekä vahvan vakavaraisuuden mahdollistamat edulliset markkinavarainhankinnan kustannukset suojaavat suomalaispankkeja talletusvarainhankinnan mahdolliseen supistumiseen liittyviltä riskeiltä. Lisäksi keskuspankkirahoituksen suhteellisen pieni osuus suomalaispankkien

varainhankinnasta lieventää keskuspankkirahoituksen erääntymiseen liittyvää jälleenrahoitusriskiä.³⁴

Vakavarainen ja maksuvalmiudeltaan riittävät reservit omaava pankkisektori on kyennyt koronapandemian aikana tarjoamaan asiakkailleen lainanhoitoon joustoa, joka on osaltaan edistänyt Suomen toipumista kriisistä. Samalla uusien luottojen myöntäminen asiakkaille on jatkunut. Sääntely ei kaikilta osin tukenut näitä toimia, mutta yhteisymmärrys toimien tarpeellisuudesta saavutettiin riittävässä määrin viranomaisten kanssa. Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että Suomen talouden hyvä selviytyminen koronakriisistä oli seurausta eri tahojen yhteisponnistuksesta.

Suomalaisen pankkisektorin vakavaraisuus ja maksuvalmius ovat siten vahvoja, kuten edellä on mainittu. Valvojen suorittamien stressitestien lisäksi Finanssialan toimintaharjoituksella (FATO) testattiin syksyllä 2021, kuinka rahoitusalan ja viranomaisten yhteistyö sujuu kriisitilanteissa. Harjoitukseen osallistuivat Huoltovarmuusorganisaation (HVO) Rahoitusalan poolin jäsenet: valtiovarainministeriö, Suomen Pankki, Finanssivalvonta, Rahoitusvakausvirasto ja huoltovarmuuskriittiset rahoituslaitokset, eli käytännössä kaikki suomalaiset pankit. Yhteensä osallistuneita organisaatioita oli 22.

Tulosten perusteella pankit ja rahoitusalan viranomaiset ovat parantaneet varautumistaan erilaisiin uhkiiin. Suomalaiset pankit ja viranomaiset suoriutuivat hyvin syksyn FATO-harjoituksesta.

3.1.2 Suomen pankkisektorin erityispiirteet

Yksi Suomen pankkisektorin erityispiirteitä on sen keskittyneisyys. Kolmen suurimman toimijan (OP Ryhmä, Nordea ja Danske Bank) osuus muille kuin rahalaitoksille myönnettyistä lainoista oli vuoden 2021 lopussa 68,9 % (69,3 % vuoden 2020 lopulla) ja 76,9 %:sta kaikista talletuksista (78,1 % vuoden 2020 lopulla).

Keskittyneisyyden lisäksi Suomen pankkisektori on vahvasti linkittynyt muihin Pohjoismaihin omistusten ja sijoitusten kautta. Myös riippuvuus markkinaehtoisesta rahoituksesta on suhteellisen suuri. Muita tyypillisiä piirteitä ovat asuntolainojen merkittävä osuus luotonannosta sekä järjestämättömien saamisten pieni määrä. Kiinteistövakuudellisten luottojen osuus kaikista pankkien myöntämistä luotoista on noussut viime vuosina ja oli 54 % vuoden 2021 lopussa.

Eurooppalaisessa vertailussa suomalaisten pankkien kannattavuus on kymmenen viime vuoden aikana ollut hyvällä tasolla. Suomalaisten pankkien vakavaraisuus on myös vahva. Tämän lisäksi pankkien rahoitusasema sekä maksuvalmius ovat säilyneet vakaina koronapandemian ajan, kuten edellä todettiin.

Ulkomaiset luottoluokittajat näkevät pankkien toimintaympäristön yleisesti ottaen vakaana, mihin vaikuttavat pankkien pääomatasot sekä kannattavuus. Suomalaisten pankkien saamiset koostuvat pääosin matalariskisistä kiinteistövakuudellisista saamisista sekä

³⁴ <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/18130/Pankkisektori-Q2-2021.pdf?sequence=1>

yrityslainoista. Pankkisektorin tappionsietokyky on vahva. Tämän osoittavat myös valvojen stressitestit.³⁵

Kuuluminen euroalueeseen ja osaksi EKP:n pankkivalvontaa lisää toimintaympäristön ennustettavuutta sekä edistää tasapuolisia kilpailuolosuhteita suhteessa eurooppalaiseen kilpakumppaneihin. Tämä mahdollistaa pankeille hyvät edellytykset kasvaa ja kehittää palveluja. Tämä lisää vakautta rahoitusmarkkinoilla.

Pankkien kotivaltion velkaantuneisuus ei ole Suomessa niin yleinen puheenaihe kuin esimerkiksi Etelä-Euroopassa. Suomen valtio pyrkii hajauttamaan varainhankintansa sijoittajapohjaa maantieteellisesti. Laaja sijoittajapohja vahvistaa valtion varainhankintakykyä, tukee lainojen hinnoittelua jälkimarkkinoilla ja on osa jälleenrahoitusriskin hallintaa. Euroopan keskuspankin rahapoliittisista osto-ohjelmista huolimatta Suomen valtionvelkaa omistavat edelleen pitkälti kansainväliset sijoittajat. Keskuspankin omistusten kasvun myötä muiden kotimaisten sijoittajien omistusosuus on pienentynyt³⁶ ja suomalaisten pankkien omistuksessa oleva osuus Suomen valtion velasta on pienehkö.³⁷ Suomen Pankin rahoitusmarkkinoilta ostamien valtion joukkolainojen määrä on kasvanut pandemian aikana voimakkaasti. Eri omaisuuserien osto-ohjelmien kautta Suomen Pankin hankkimien Suomen valtionlainojen ja valtiosidonnaisten lainojen määrä oli vuoden 2021 lopussa 34,5 mrd. € (29,8 mrd. € 2020).

Kansainvälisesti vertailtuna Suomen pankkisektorilla on keskiarvoa vähemmän saatavia pandemian eniten runtelemilta toimialoilta (matkailu, ravintola-ala). Suomen pankkisektori onkin selvinnyt hyvin koronapandemian aiheuttamasta shokista, eivätkä muutokset järjestämättömissä saamisissa tai IFRS 9:n luokittelun mukaisissa erissä kerro merkittävästä riskienkohoamisesta. Pohjoismaisille pankeille on ollut yhteistä, että koronakriisin aiheuttamat luottotappiot näyttävät jäävän pelättyä pienemmiksi.

3.1.3 Suurimmat pankit, henkilöstö ja konttorit

Suomessa toimi vuoden 2021 lopussa yhteensä 208 luottolaitosta, kun ryhmärakenteita ei oteta huomioon.³⁸ Luottolaitoksia oli 20 vähemmän kuin vuoden 2020 lopussa. Vähenneminen johtui pääosin pankkiryhmien sisäisistä fuusioista. Luottolaitoksia ovat talletuspankit sekä ns. muut luottolaitokset, joita ovat esimerkiksi rahoitusyhtiöt, luottokorttiyhtiöt, kiinnitysluottopankit ja Kuntarahoitus Oyj. Muut luottolaitokset eivät ota vastaan talletuksia.

Suurin osa luottolaitoksista kuuluu johonkin pankkikonserniin tai yhteenliittymään. Ryhmä- ja konsernirakenteet huomioiden kotimaiseen pankkisektoriin, pois lukien ulkomaisten pankkien sivuliikkeet, kuului vuoden 2021 lopussa 12 pankkia.

³⁵ <https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/lehdistotiedotteet/2021/eurooppalaiset-pankkien-stressitestit-julkaistu-suomen-pankkisektorin-vakavaraisuus-kestaisi-toimintaympariston-voimakkaan-heikkenemisen/>

³⁶ <https://www.valtionvelka.fi/riskienhallinta/rahoitusriski/#f7ff8ac0>

³⁷ <https://www.valtionvelka.fi/blogi/suomen-valtionvelka-on-pitkalti-kansainvalisten-sijoittajien-salkuissa/>

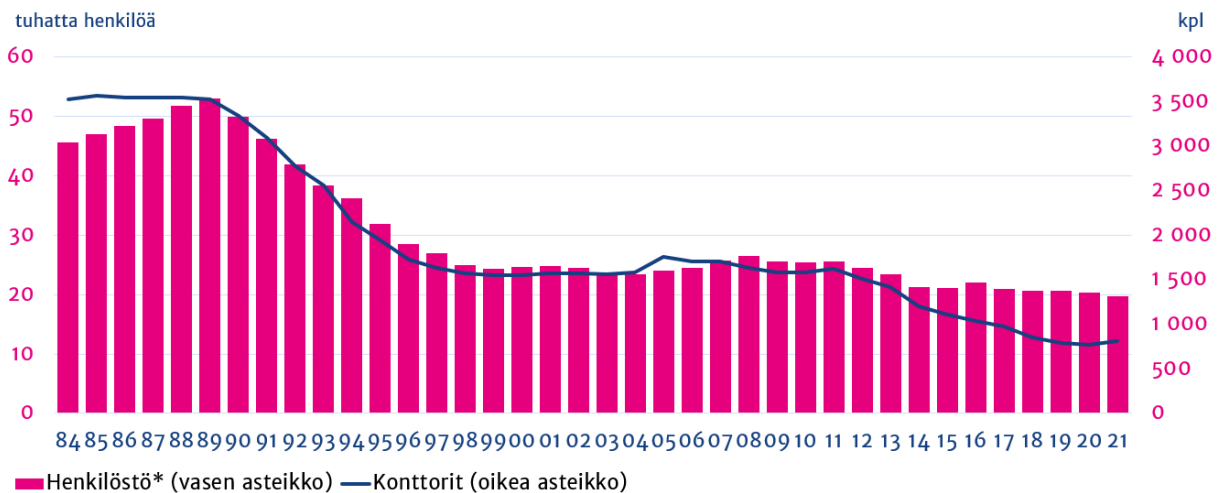
³⁸ <https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/rahalaitosten-tase-lainat-ja-talletukset-ja-korot/rahalaitoslista/>

Nordean, OP Ryhmän ja Kuntarahoituksen valvonnasta vastaa EKP. Muita suomalaisia luottolaitoksia valvoo Finanssivalvonta.

Kotimaisen pankkisektorin rooli työllistäjänä on edelleen merkittävä. Suomalaisissa pankeissa ja ulkomaisten talletuspankkien Suomessa sijaitsevista sivuliikkeistä työskenteli vuoden 2021 lopussa yhteensä 19 695 henkilöä eli 622 vähemmän kuin edellisvuonna. Henkilöstön määrän väheneminen oli hieman suurempaa kuin edellisvuonna. Väheneminen johtui muun muassa asiakaspalvelun siirtymisestä digitaalisiin kanaviin, lisääntyneestä automaatiosta, toimintojen tehostamisesta ja pankkien välisistä fuusioista.

Konttorien määrä kuitenkin kasvoi. Suomessa oli vuonna 2021 yhteensä 810 pankkikonttoria, joka oli 41 enemmän kuin edellisenä vuonna. Kasvua selittää luokitusmuutos mutta myös se, että osa pankkiryhmistä hakee markkinaosuuden kasvua tarjoamalla palvelua kasvotusten.

Kuvio 5: Pankkien henkilöstö ja konttorit

Lähde: Suomen Pankki

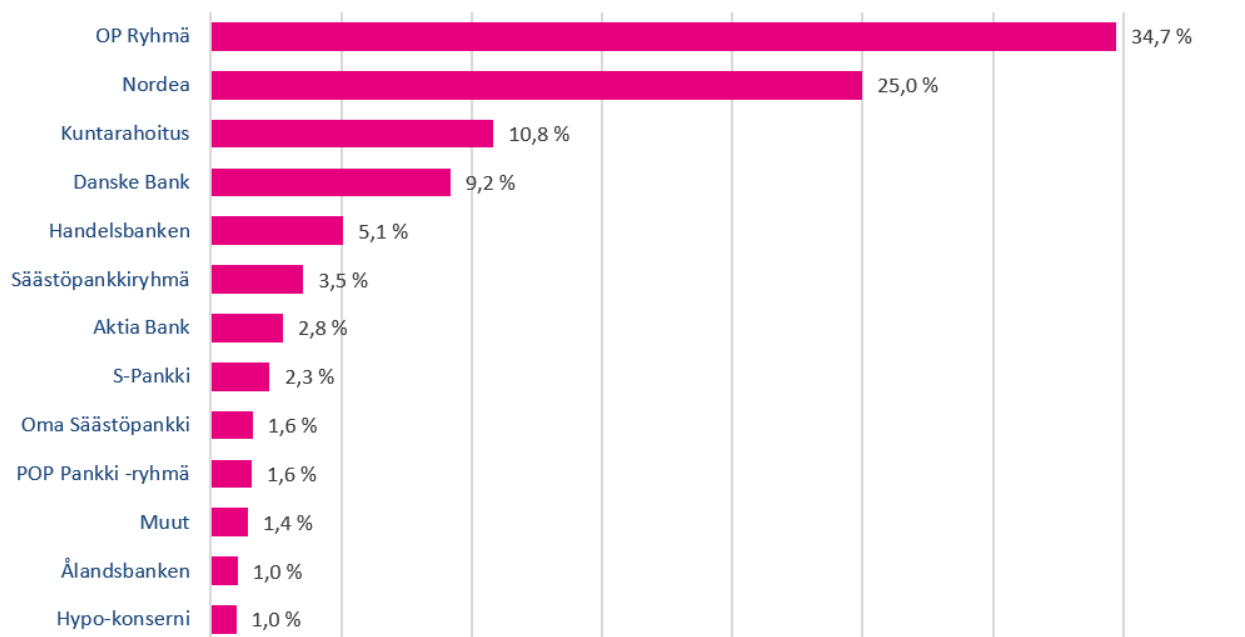
3.1.4 Luottolaitosten markkinaosuudet

Suomen suurin pankkiryhmä markkinaosuuksilla mitattuna oli vuonna 2021 OP Ryhmä. Sen markkinaosuus oli 34–39 % niin talletuksissa, asuntolainoissa kuin yrityslainoissa. Toiseksi suurin pankkikonserni markkinaosuuksilla mitattuna oli Nordea-konserni. Sen markkinaosuudet olivat 25–32 %.³⁹

Luottolaitosten markkinaosuudet ovat vaihdelleet vähän viime vuosina. Myönnettyissä lainoissa muutokset olivat vuonna 2021 hyvin pieniä, suurimmillaan noin puolen prosenttiyksikön luokkaa. Talletuksissa Nordean markkinaosuus kasvoi 1,1 %-yksikköä ja Danske Bankin aleni 2,7 %-yksikköä.

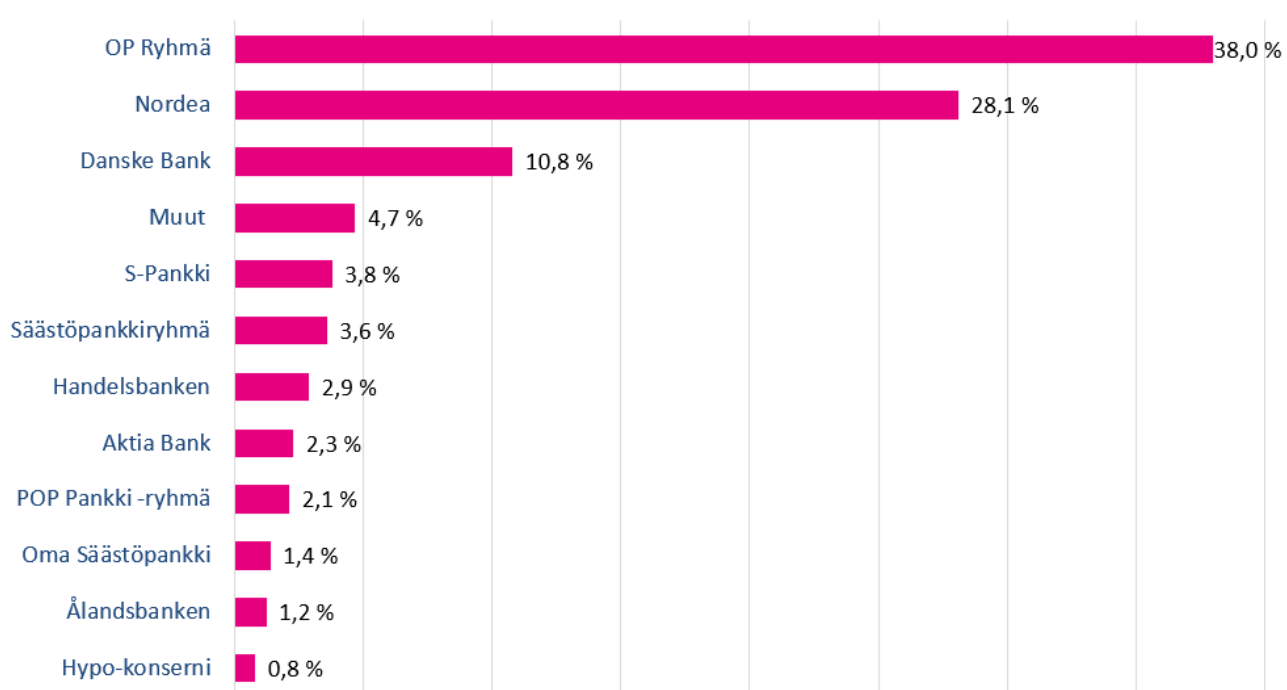
³⁹ https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/rahalaitosten-tase-lainat-ja-talletukset-ja-korot/taulukot/rati-taulukot-fi/markkinaosuudet_luottolaitokset_fi/

Kuvio 6. Luottolaitosten markkinaosuudet, lainat yleisölle Suomessa 31.12.2021

Lähde: Suomen Pankki

Kuvio 7. Luottolaitosten markkinaosuudet, talletukset yleisöltä Suomesta 31.12.2021

Lähde: Suomen Pankki

Ruotsalainen Handelsbanken ilmoitti lokakuussa 2021, että se aikoo myydä Suomen toimintonsa. Pankin markkinaosuus on n. 5 % luotonannossa ja 3 % talletuksissa.

3.1.5 Lopuksi

Koronapandemian aikana pankit ovat olleet talouden kehityksen ja vakauden näkökulmasta keskeisessä asemassa. Vakavaraisuudella mitattuna suomalaiset pankit ovat hoitaneet asiansa ensiluokkaisen hyvin – tämän osoittavat kesällä 2021 julkaistut pankkien stressitestien tulokset. Suomalaispankkien riskinsietokykyä parantavat ylimääräiset pääomapuskurit sekä hyvä likviditeettiasema. Terveellä pohjalla oleva pankkisektori voi kriisin yllättäessä tarjota asiakkailleen lainanhoitoon joustoja ja tukea heitä muillakin tavoilla, mikä hyödyttää suoraan reaalitaloutta. Rahoituksen tehokas ja joustava kohdentuminen sekä rahoitusjärjestelmän vakaus edesauttavat taloudellista kasvua ja hyvinvointia. Tämän merkitystä ei voi korostaa liikaa.

Vaikka pankkien tuloskehitys ja kunto ovat säilyneet pandemian aikana vahvoina, niillä riittää haasteita. Pankkien toimintaympäristö ja liiketoiminnalle asetetut vaatimukset muuttuvat jatkuvasti. Pidempää aikaväliä tarkasteltaessa pankkien kannattavuuteen on heikentävästi vaikuttanut yleinen finanssisääntelyn lisääntyminen, matala korkotaso, omien varojen korkeammat vaateet, kiristynyt kilpailu sekä mm. valvonta ja siitä aiheutuvat kustannukset. Pankkisektorin sääntelyä on lisätty merkittävästi niin globaalisti kuin myös EU:ssa finanssikriisin jälkeen.

Suomen pankkisektorin kannattavuus ja oman pääoman tuotto vertailtuna Euroopan pankkien keskiarvoihin ovat hyvää luokkaa. Tehokkuutta mittaava kulut/tuotto-suhde on lisäksi eurooppalaista keskitasoa parempi. Toisaalta on syytä huomata, että pankkien oman pääoman tuotto verrattuna moneen muuhun toimialaan on verrattain matala.⁴⁰

Tulevaisuudessa on erityisen tärkeää miettiä uusien maksujen, uuden sääntelyn ja muiden pankkien kannattavuutta rasittavien toimenpiteiden perusteita. On tärkeää säilyttää pankkien edellytykset harjoittaa kannattavaa liiketoimintaa ja kannustimet kehittää uusia palveluita ja toimintoja. Suomen pankkisektorin rooli talouden siirtymässä kohti hiilineutraalia tulevaisuutta on merkittävä investointien rahoittajana. Tätä roolia ei tule väheksyä.

⁴⁰ <https://www.finanssiala.fi/julkaisut/suomalaispankkien-oman-paaoman-tuotto-kansainvalisesti-verrattuna-hyva-mutta-historiaan-verrattuna-matala/>

Finanssiala ry
Itämerenkatu 11-13
00180 Helsinki
www.finanssiala.fi

